БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ * BULGARIAN ACADEMY OF SCIENCES
ИЗВЕСТИЯ НА СЕКЦИЯТА ПО АСТРОНОМИЯ
BULLETIN OF THE SECTION OF ASTRONOMY
Том (Vol.) VI, 1973

ВЪРХУ РАЗЛИЧИЕТО МЕЖДУ ЧЕТНИТЕ И НЕЧЕТНИТЕ 11-ГОДИШНИ ЦИКЛИ НА СЛЪНЧЕВАТА АКТИВНОСТ

Ангел Бонов

Според цюрихската номерация наблюдаваните след 1610 г.* 11-годишни цикли на слънчевата активност са номерирани по следния начин: 11-годишният цикъл, започнал в 1745,0 г. и свършил в 1755,2 г., има номер нула, 11-годишните цикли преди него имат отрицателни номера (от № —1 до № —12), а след него — положителни номера (от № 1 до № 20).

Прието е 11-годишните цикли с четни номера да се наричат четни цикли, а другите — нечетни.

Waldmeier [1], изхождайки от своята „взривна" хипотеза, разкри редица вътрешни закономерности между характерните елементи на 11-годишния цикъл. Някои от тези закономерности, например съществуването на силна отрицателна корелация между растенето t на 11-годишния цикъл и числото на Волф R_M в епохата на неговия максимум, се представя с различни емпирични формули за четните и за нечетните цикли. Като означава с τ времето на спадането на 11-годишния цикъл, Waldmeier установи, че между отношението $q=t/\tau$ и R_M съществува отрицателна корелация за всички 11-годишни цикли (четни и нечетни). В действителност тази закономерност не е една и съща за четните и за нечетните 11-годишни цикли. Това установихме в нашата работа [2], в която вместо отношението q ние използваме фазата Φ на максимума в развитието на 11-годишния цикъл, изчислявана според [3] по формулата

$$\Phi=\frac{T_M-T_{m_1}}{T_{m_2}-T_{m_1}}=\frac{t}{T}, \tag{1}$$

в която T_M е епохата на максимума, T_{m_1} и T_{m_2} са епохите на минимумите съответно в началото и в края на 11-годишния цикъл, а T е неговата продължителност. Като означаваме с Φ_{2n} и Φ_{2n+1} фазата на максимума съответно в четните и в нечетните 11-годишни цикли, ние получаваме за коефициента на корелацията за четните 11-годишни цикли

$$r[\Phi_{2n}, R_M^{2n}]=-0{,}856$$

* Началото на телескопичните наблюдения на слънчевите петна.

и за нечетните 11-годишни цикли

$$r[\Phi_{2n+1}, R_{\text{M}}^{2n+1}] = -0{,}755.$$

В съответствие с тези стойности на r регресията между Φ и R_{M} се изразява с различни уравнения за четните и за нечетните 11-годишни цикли [2].

Различието между четните и нечетните 11-годишни цикли на слънчевата активност ясно проличава и в намерените емпирични формули от Оль [4] и Чистяков [5]. Безрукова [6] въз основа на различието между четните и нечетните цикли изследва (графически) изменението на R_{M} поотделно за четните и за нечетните цикли. От графиката на R_{M} за четните цикли тя прави прогноза за R_{M} на 11-годишния цикъл № 20, а от графиката на R_{M} за нечетните цикли — прогноза за R_{M} на 11-годишния цикъл № 21.

В [7] ние правим по-задълбочени изследвания на четните и нечетните 11-годишни цикли и установяваме твърде съществени различия за редица техни основни характеристики. Тези изследвания продължаваме в настоящата работа, в която разкриваме едно ново съществено различие между четните и нечетните 11-годишни цикли на слънчевата активност: между фазата Φ на максимума, дефинирана с формула (1), и сумата от средногодишните числа на Волф $\sum R$, която характеризира мощността на 11-

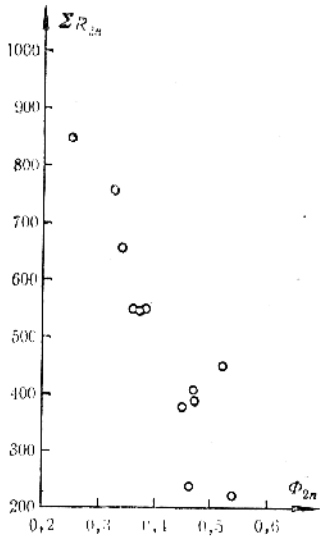

Фиг. 1

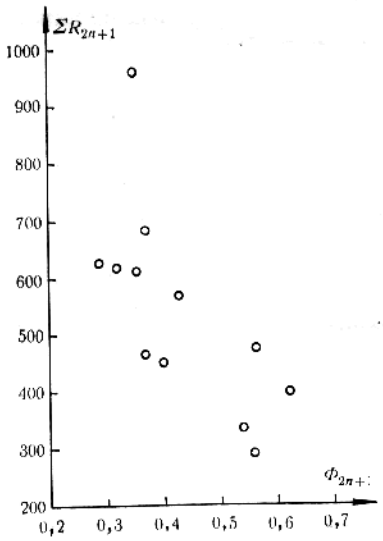

Фиг. 2

годишния цикъл, съществува определена закономерност, която се изразява с различни емпирични формули за четните и за нечетните 11-годишни цикли.

По данните в [8] е съставена табл. 1, въз основа на която са построени двете корелационни диаграми на фиг. 1 и 2. По абсцисната ос са нанесени стойностите на фазата на максимума в 11-годишния цикъл, а

по ординатната ос — сумата от средногодишните числа на Волф в продължение на цикъла.

Диаграмата на фиг. 1 е построена за четните 11-годишни цикли, а диаграмата на фиг. 2 — за нечетните 11-годишни цикли.

Таблица 1

№ на 11-годишен цикъл	Φ_{2n}	$\sum R_{2n}$	№ на 11-годишния цикъл	Φ_{2n+1}	$\sum R_{2n+1}$
—4	0,54	219	—3	0,54	336
—2	0,38	546	—1	0,43	572
0	0,52	450	1	0,56	478
2	0,36	546	3	0,32	624
4	0,25	850	5	0,56	286
6	0,46	237	7	0,62	399
8	0,34	664	9	0,37	693
10	0,37	553	11	0,29	626
12	0,47	387	13	0,37	468
14	0,45	375	15	0,40	447
16	0,47	416	17	0,35	615
18	0,33	761	19	0,35	960

От фиг. 1 може да се направи заключението, че между фазата Φ_{2n} и $\sum R_{2n}$ съществува определена зависимост: колкото по-малка е фазата на максимума в един четен 11-годишен цикъл, толкова по-голяма е сумата от средногодишните числа на Волф в продължение на цикъла или, което е същото, по-мощен е цикълът.

От данните в табл. 1 за коефициента на корелацията между $\sum R_{2n}$ и Φ_{2n} получаваме

$$r[\sum R_{2n},\ \Phi_{2n}] = -0{,}935.$$

Тъй като броят на наблюденията, с които разполагаме, не е голям ($n=12$), налага се да изследваме значимостта на коефициента на корелацията. За тази цел прилагаме известния t-критерий на Стюдент [9]. При $k=n-2=10$ степени на свобода от табл. VIII в [9] намираме, че вероятността абсолютната стойност на r да удовлетворява неравенството

$$|r| \geq 0{,}708$$

поради някаква случайност е $P=0{,}01=1\,\%$. Тази вероятност е толкова малка, че практически събитието може да се приеме за невъзможно. Следователно по-голямата абсолютна стойност на r, която получихме, не се дължи на случайност, а е резултат от съществуването на корелационна връзка между $\sum R_{2n}$ и Φ_{2n}, което непосредствено се вижда и от фиг. 1.

За да установим каква е връзката (линейна или друга), изчисляваме стойността на корелационното отношение η, дефинирано от Pearson [10], и получаваме

$$\eta = 0{,}945,$$

Както се вижда, стойността на η е твърде близка до абсолютната стойност на коефициента на корелацията $|r|=0{,}935$. Вземайки пред вид свойствата на корелационното отношение, трябва да направим заключението, че връзката между $\sum R_{2n}$ и Φ_{2n} е линейна. По-точно между тези величини съществува линейна регресия. Действително, изчисляйки последователно стойностите на ϱ, s и t_ϱ, като използваме формулите [9]

$$\varrho=\frac{r\sigma_y}{\sigma_x},\quad s=\sqrt{\frac{1}{n-2}\left[\sum(y-\bar{y})^2-\varrho^2\sum(x-\bar{x})^2\right]},\tag{2}$$

$$t_\varrho=\frac{\varrho\sqrt{\Sigma(x-\bar{x})^2}}{s},$$

в които $x=\Phi_{2n}$ и $y=\sum R_{2n}$, получаваме $t_\varrho=-6{,}3$. От табл. V в [9] при $k=10$ намираме вероятността абсолютната стойност на t_ϱ да е не по-малка от 5,0:

$$P(|t_\varrho|\geq 5{,}0)=0{,}001=0{,}1\ \%.$$

Тази вероятност е пренебрежимо малка. Следователно по-голямата абсолютна стойност на t_ϱ, която получихме, се дължи на съществуването на линейна регресия между $\sum R_{2n}$ и Φ_{2n}, която се изразява с уравнението

$$\sum R_{2n}=1335-2086{,}5\ \Phi_{2n}\tag{3}$$

със свободен член $a=1335\pm 8$. При $k=10$ степени на свобода с вероятност $P=95\ \%$ доверителните граници на коефициента на регресията са

$$-2090{,}7<\varrho<-2082{,}7.$$

Ако означим с Φ_{2n}^0 стойността на Φ_{2n} за един четен 11-годишен цикъл и със $\sum R_{2n}^0$ — сумата от средногодишните числа на Волф в продължение на същия цикъл, изчислена от (3) за $\Phi_{2n}=\Phi_{2n}^0$, с вероятност $P=95\ \%$ доверителните граници на $\sum R_{2n}$ се определят от [10]

$$\sum R_{2n}^0-58{,}3\sqrt{1+\frac{n^2(\Phi_0-\bar{\Phi})^2}{n\sum\Phi^2-(\sum\Phi)^2}}<\sum R_{2n}<\sum R_{2n}^0\tag{4}$$

$$+58{,}3\sqrt{1+\frac{n^2(\Phi_0-\bar{\Phi})^2}{n\sum\Phi^2-(\sum\Phi)^2}}.$$

От фиг. 2 непосредствено може да се направи заключението, че между $\sum R_{2n+1}$ и Φ_{2n+1} на нечетните 11-годишни цикли съществува зависимост, която изразява тенденцията: Колкото по-малка е стойността на фазата на максимума в един нечетен 11-годишен цикъл, толкова по-голяма е сумата от средногодишните числа на Волф в продължение на цикъла. Непосредственото сравнение на фиг. 1 и 2 показва, че за нечетните 11-годишни цикли зависимостта между Φ и $\sum R$ е по-слаба. Същото показва коефициента на корелацията, изчислен по данните от табл. 1:

$$r[\sum R_{2n+1},\ \Phi_{2n+1}]=-0{,}687.$$

Прилагайки t-критерия на Стюдент [9], при $k=n-2=10$ от табл. VIII в [9] намираме

$$P(|r|\geqq 0{,}576)=0{,}05=5\,\%.$$

Тази вероятност не е голяма и може да се приеме, че $|r|>0{,}576$, което получихме, не се дължи на случайност, а е следствие от съществуването на корелационна връзка между $\sum R_{2n+1}$ и Φ_{2n+1}. За корелационното отношение получаваме

$$\eta=-0{,}692.$$

Тази стойност приблизително е равна на абсолютната стойност на коефициента на корелацията. Следователно между $\sum R_{2n+1}$ и Φ_{2n+1} съществува линейна корелационна връзка. По-точно между тези величини съществува линейна регресия. Действително, изчисляйки последователно ϱ, s и t_ϱ по (2), получаваме

$$t_\varrho=-3{,}03.$$

От табл. V в [9] при $k=10$ намираме

$$P(|t_\varrho|\geqq 3{,}0)=0{,}013=1{,}3\,\%.$$

Тази вероятност е малка и практически може да се приеме, че по-голямата абсолютна стойност на t_ϱ, която получихме, не се дължи на случайност, а е следствие от съществуването на линейна регресия между $\sum R_{2n+1}$ и Φ_{2n+1}, която се изразява с уравнението

$$\sum R_{2n+1}=1032-1138{,}9\ \Phi_{2n+1} \tag{5}$$

със свободен член $a=1032\pm 39$. При $k=10$ с вероятност $P=90\,\%$ доверителните граници на коефициента на регресията са

$$-1101{,}3<\varrho<-1176{,}5.$$

Ако означим с Φ^0_{2n+1} стойността на Φ_{2n+1} за един нечетен 11-годишен цикъл и със $\sum R^0_{2n+1}$ — сумата от средногодишните числа на Волф в продължение на същия цикъл, изчислена от (5) за $\Phi_{2n+1}=\Phi^0_{2n+1}$, с вероятност $P=90\,\%$ доверителните граници на $\sum R_{2n+1}$ се определят от [10]

$$\sum R^0_{2n+1}-77{,}1\sqrt{1+\frac{n^2(\Phi_0-\bar{\Phi})^2}{n\sum\Phi^2-(\sum\Phi)^2}}<R_{2n+1}<R^0_{2n+1}+77{,}1\sqrt{1+\frac{n^2(\Phi_0-\bar{\Phi})^2}{n\sum\Phi^2-(\sum\Phi)^2}}.$$

Както от фиг. 1 и 2, така и от сравнението на уравненията (3) и (5) непосредствено се вижда, че четните 11-годишни цикли се различават от нечетните. Това налага някои зависимости между елементите на 11-годишните цикли да се изследват поотделно за четните и за нечетните цикли. Изхождайки от това, ние считаме, че прогнозата на слънчевата активност в рамките на 11-годишния цикъл ще бъде по-достоверна, ако се взема пред вид номерът на 11-годишния цикъл според цюрихската номерация.

ЛИТЕРАТУРА

1. Waldmeier, M. Astr. Mitt., No 133, 1935.
2. Бонов, А. Д. Емпирико-статистически закономерности между основните характеристики на слънчевите цикли. Дългосрочна прогноза на слънчевата активност. Дисертация, 1970.
3. Ягер, К. Строеж и динамика атмосферы Солнца. М., 1962.
4. Оль, А. И. Бюлл. КИСО, № 2, 1949.
5. Чистяков, В. Ф. Бюлл. ВАГО, № 25, 1959.
6. Безрукова, А. Л. Солн. данные, № 11, 1959.
7. Бонов, А. Д., Изв. на Секцията по астрономия, 3. БАН, 1970.
8. Waldmeier, M. The Sunspot-Activity in the Years 1610—1960. Zürich, 1960.
9. Романовский, В. И. Применения математической статистики в опытном деле. М. — Л., 1947.
10. Смирнов, Н. В., И. В. Дунин-Барковский. Курс теории вероятностей и математической статистики. М., 1965.

Постъпила на 28. VI. 1971 г.

О РАЗЛИЧИИ МЕЖДУ ЧЕТНЫМИ И НЕЧЕТНЫМИ 11-ЛЕТНИМИ ЦИКЛАМИ СОЛНЕЧНОЙ АКТИВНОСТИ

А. Бонов

(Резюме)

Между фазой Φ максимума развития 11-летнего цикла и суммой $\sum R$ среднегодовых чисел Вольфа, характеризующей его мощность, существует следующая зависимость: поскольку меньше величина Φ, настолько бывает больше величина суммы $\sum R$. Эта зависимость выражается различными уравнениями регрессии, а именно:

$$\sum R_{2n} = 1335 - 2086{,}5\ \Phi_{2n}$$

для четных 11-летних циклов и

$$\sum R_{2n+1} = 1032 - 1138{,}9\ \Phi_{2n+1}$$

для нечетных таких же циклов.

Различие между четными и нечетными 11-летними циклами видна непосредственно при сравнивании корреляционных диаграмм на рис. 1 и 2. Автор находит, что при составлении прогнозов солнечной активности в пределах 11-летних циклов следует учитывать и порядковый номер цикла (его четность) по цюрихской номерации.

ON THE DISCREPANCY BETWEEN EVEN AND ODD 11-YEAR CYCLES IN SOLAR ACTIVITY

A. Bonov

(Summary)

There exists the following relationship between the phase Φ of the maximum in the development of the 11-year cycle, determined by the formula (1) and the sum $\sum R$ of the mean yearly numbers of Wolf in the development of the cycle, which is typical of its power: the smaller the value of Φ the higher the value of $\sum R$. This relationship is expressed by the different regression equations

$$\sum R_{2n} = 1335 - 2086.5\ \Phi_{2n}$$

for the even-numbered 11-year cycles and with

$$\sum R_{2n+1} = 1032 - 1138.9\ \Phi_{2n+1}$$

for the odd-numbered 11-year cycles.

The difference between the even and odd 11-year cycles is seen directly from the comparison of the correlation diagrams in Figs. 1 and 2. In our opinion, in solar activity forecasting within the limits of an 11-year cycle, the number of the cycle (its evenness) in accordance with the Zurich enumeration should be taken into consideration.